

Ewa Ciepierska

Wybrane zmiany w polskim prawie karnym po nowelizacji Kodeksu karnego (stan prawny na 1 października 2023 r.)

Selected changes in Polish criminal law After the amendment of the Criminal Code (legal status as of October 1, 2023)

Niniejsze opracowanie stanowi próbę ukazania zmian w prawie karnym materialnym, które w drodze nowelizacji Kodeksu karnego (dalej: *kk*¹) weszły w życie z dniem 1 października 2023 r. (poza przypadkiem pojazdu mechanicznego). Atencji wymaga fakt, iż wprowadzenie nowych regulacji prawnych ma bardzo szerokie spektrum, jednakże spolaryzowane w kierunku zaostrzenia dotychczasowego wymiaru kar. W publikacji dokonano analizy wybranych zmian dotyczących odpowiedzialności karnej nieletnich sprawców przestępstw przewidzianych w *kk*, a także zmian w zakresie kar i środków karnych, przedawnienia czy podwyższenia odpowiedzialności karnej za poszczególne przestępstwa. Efektem zaimplementowanych zmian ma być zagwarantowanie realizacji zasadniczej funkcji sprawiedliwościowej i ochronnej prawa karnego.

Słowa kluczowe: prawo karne materialne, nowelizacja kodeksu karnego, przestępstwo, kara, ustawowy wymiar kary.

This study attempts to present the changes in substantive criminal law, introduced by an amendment to the Criminal Code coming into force on October 1, 2023 (except for forfeiture of a motor vehicle). Attention should be given to the fact that the introduction of new legal regulations has a very broad spectrum, however, polarized towards tightening the

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, (Dz. U. 2022.1138).

existing penalties. The publication analyzes selected amendments concerning the criminal responsibility of juveniles for offences prescribed in the Criminal Code, as well as amendments to penalties and penal measures, the statute of limitations or the increase of criminal responsibility for individual crimes. The implemented changes are to guarantee the realization of the essential justice and protection functions of criminal law.

Key words: substantive criminal law, amendments to the Criminal Code, crime, punishment, statutory penalty.

Wprowadzenie

Na przestrzeni lat regulacje prawne dotyczące przestępczość i wymiaru kary istotnie ewoluowały. Analiza doświadczeń historycznych pokazuje, jak wymierny wpływ na bezpieczeństwo obywateli mają zmiany przepisów prawa karnego, które zapewniają zwiększenie ochrony i bezpieczeństwa społecznego. Jedną z pierwszych funkcji, która pojawiła się w doktrynie prawa karnego była właśnie funkcja sprawiedliwościowa. Gwarancja poczucia sprawiedliwości osoby pokrzywdzonej w konsekwencji popełnionego przestępstwa, a także rodziny ofiary i jej grupy społecznej przez ukaranie sprawcy jest fundamentem prawa karnego. Prawo karne ma służyć również ochronie dóbr, których istnienie i respektowanie składa się na pewien porządek społeczny i stanowi o funkcji ochronnej prawa karnego. Współczesne prawo powinno godzić obie te funkcje, a prawidłowe funkcjonowanie prawa karnego wymaga zachowania równowagi między funkcją sprawiedliwościową i ochronną².

Z dniem 2 grudnia 2022 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej podpisał nowelizację *kk*. Przygotowana przez Ministerstwo Sprawiedliwości reforma wprowadza szereg zmian w prawie karnym materialnym³. Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw jest obszerną nowelizacją *kk*, to bez wątpienia nowa, restrykcyjna polityka karna, polegająca na podwyższeniu zagrożenia karą,

² Por. L. Gardocki, *Prawo karne*, wyd.22, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021, s. 7.

³ Prawo karne materialne jest dziedziną prawa określającą czyny będące przestępstwami, kary grożące za popełnienie przestępstw, środki karne i środki zabezpieczające stosowane w związku z naruszeniem prawa karnego oraz zasady odpowiedzialności karnej. Szerzej: L. Gardocki, *Prawo karne*, op. cit.

ze szczególną penalizacją czynów wobec sprawców przestępstw przeciwko życiu, zdrowiu i wolności seksualnej. Celem nowelizacji ustawy jest dalsze ograniczanie przestępczości oraz ochrona istotnych wartości społecznych (tj. życie, zdrowie, wolność seksualna) i zapewnienie bezpieczeństwa społeczeństwu przed sprawcami szczególnie niebezpiecznych przestępstw⁴.

W ocenie ustawodawcy nowelizacja dotychczas obowiązujących przepisów ma na celu zwiększenie ochrony życia i zdrowia ludzkiego oraz wolności seksualnej. Cel ten w zamiarze ma zostać osiągnięty poprzez zaostrzenie ustawowego wymiaru kary, w przypadku przestępstw dotyczących tej właśnie sfery. I, tak wyższe sankcje pojawiają się przy przestępstwach zgwałcenia, rozboju oraz przestępstwa łapownictwa (przyjmowanie łapówek). W przypadku przestępstwa rozboju, kiedy będziemy mieli do czynienia z użyciem broni, a także w sytuacji umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, maksymalny wymiar kary będzie wynosił 20 lat pozbawienia wolności. Nastąpi podniesienie górnej granicy terminowej kary pozbawienia wolności z 15 do 30 lat, a kara 25 lat pozbawienia wolności zostanie zlikwidowana.

Wiele kontrowersji zwłaszcza w środowisku kierowców budzi zmiana dotycząca obligatoryjnego przepadku pojazdu mechanicznego prowadzonego przez sprawcę przestępstwa w ruchu lądowym albo jego równowartości. Te regulacje wejdą jednak w życie nieco później niż pozostałe, a początek ich obowiązywania zaplanowany został na dzień 14 marca 2024 r.

Poza zmianami w katalogu kar oraz modyfikacją ustawowego zagrożenia za poszczególne przestępstwa, ustawodawca spenalizował w *kk* nowe typy przestępstw. Pojawiły się między innymi przestępstwa dotyczące przyjęcia zlecenia zabójstwa, uchylanie się od naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem oraz nowy typ wymuszenia – wymuszenia mienia poprzez szantaż. W przypadku tego ostatniego czynu zabronionego dotychczas *kk* określał je jako zmuszanie, za które groziła znacznie niższa kara.

⁴ Szerzej: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-podpisal-nowelizacje-kodeksu-karnego,619445>, [stan na dzień 30.08.2023 roku].

Odpowiedzialność karna za czyn sprawcy nieletniego

Współczesne prawo karne kieruje się zasadą, że odpowiedzialność karna jest konsekwencją popełnienia przez człowieka czynu zabronionego⁵. Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia⁶.

Według *kk* podmiotem przestępstwa może być osoba, która w chwili popełnienia czynu miała ukończone 17 lat. Kodeks karny jednak od tej zasady przewidział wyjątek i uwzględnił go w orzecznictwie, jako możliwość odpowiedzialności karnej nieletniego. Ustawa przewiduje możliwość karania nieletnich sprawców, którzy ukończyli 15 lat, jak dorosłych a nowelizacja rozszerza ten zakres, obejmując kwalifikowane typy zabójstwa oraz zgwałcenie w typie podstawowym i zgwałcenie kwalifikowane przez następstwo w postaci śmierci pokrzywdzonego⁷.

W znowelizowanej ustawie znajdziemy nowe brzmienie art. 10 § 2 *kk* określające, że nieletni⁸, który po ukończeniu 15 roku życia dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 134 *kk* (zamachu na życie Prezydenta RP), art. 148 § 1 *kk* (zabójstwo), § 2 (zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem, w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem, w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie lub z użyciem materiałów wybuchowych) lub § 3 (zabicie jednym czynem więcej niż jednej osoby lub wcześniejsze prawomocnie skazany za zabójstwo oraz zabójstwo funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego), art. 156 § 1 *kk* (spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia, innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zeszpecenia lub zniekształcenia ciała, wycięcia, infibulacji lub innego trwałego i istotnego okaleczenia

⁵ L. Gardocki, *Prawo karne*, op. cit., s. 8.

⁶ Art. 1, Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, op. cit.

⁷ Szerzej: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-podpisal-nowelizacje-kodeksu-karnego,619445>, [stan na dzień 30.08.2023 roku].

⁸ Według *kk* osoba poniżej 17 roku życia.

żeńskiego narządu płciowego) lub § 3 (następstwo w postaci śmierć człowieka), art. 163 § 1 *kk* (sprowadzenie zdarzenie, które zagraża życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach, mające postać pożaru, zawalenia się budowli, zalewu albo obsunięcia się ziemi, skał lub śniegu, eksplozji materiałów wybuchowych lub łatwopalnych albo innego gwałtownego wyzwolenia energii, rozprzestrzeniania się substancji trujących, duszących lub parzących, gwałtownego wyzwolenia energii jądrowej lub wyzwolenia promieniowania jonizującego) lub § 3 (następstwo w postaci śmierć człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób), art. 166 § 1 *kk* (stosowanie podstępów albo gwałtu na osobie lub groźby bezpośredniego użycia takiego gwałtu, przejęcie kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym albo nad publicznym środkiem transportu lądowego), § 2 (działanie w sposób określony powyżej i sprowadzenie bezpośrednio niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób), § 3 (następstwo w postaci jest śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób), art. 173 § 1 *kk* (sprowadzenie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającą życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach) lub § 3 (następstwo w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wielu osób), art. 197 § 1 *kk* (doprowadzenie przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem innej osoby do obcowania płciowego), § 3 (zgwałcenie wspólnie z inną osobą, wobec wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, posługując się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym albo działając w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu, wobec kobiety ciężarnej, utrwalając obraz lub dźwięk z przebiegu czynu), § 4 (zgwałcenie wobec małoletniego poniżej lat 15 lub działanie ze szczególnym okrucieństwem lub kiedy następstwem tego czynu jest ciężki uszczerbek na zdrowiu) lub § 5 (następstwo w postaci śmierci człowieka), art. 223 § 2 *kk*⁹ (czynna napaść na skutek, której nastąpił ciężki uszczerbek na zdrowiu funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej), art. 252 § 1 *kk* (branie lub przetrzymanie zakładnika w celu zmuszenia organu państwowego lub samorządowego, instytucji, organizacji, osoby fizycznej lub prawnej albo grupy osób do określonego zachowania się) lub § 2 (jeżeli powyższy czyn łączył się ze szczególnym

⁹ Por. Z. Młynarczyk, *Falszywe zeznania w polskim prawie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1971.

udręczeniem zakładnika) oraz w art. 280 *kk* (§ 1 kradzież przy użyciu przemocy wobec osoby lub grożenie natychmiastowym jej użyciem albo doprowadzenie człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności, § 2 posługiwanie się przez sprawcę bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym albo działanie w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu lub wspólnie z inną osobą, która posługuje się taką bronią, przedmiotem, środkiem lub sposobem), może odpowiadać na zasadach określonych w tym kodeksie, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne¹⁰. W tym przepisie, przed nowelizacją przestępstwo z art. 197 *kk* mówiące o doprowadzeniu przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem inną osobę do obcowania płciowego obciążało nieletniego jedynie w przypadku §§ 1 i 3, gdzie do zgwałcenia dochodziło wspólnie z inną osobą, wobec małoletniego poniżej lat 15, wobec wstępnego, zstępного, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry. W konsekwencji wprowadzonych zmian w ramach nowelizacji dodano do art. 197 § 3 *kk* punkty 4 – 6 na mocy których nieletni podlega odpowiedzialności karnej w przypadku popełnienia przedmiotowego przestępstwa posługując się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym albo działając w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu, a także wobec kobiety ciężarnej oraz utrwalając obraz lub dźwięk z przebiegu czynu. Ponadto nadano nowe brzmienie art. 197 § 4 *kk* (zgwałcenie wobec małoletniego poniżej lat 15 lub działanie ze szczególnym okrucieństwem lub kiedy następstwem tego czynu jest ciężki uszczerbek na zdrowiu), co podniosło wymiar konsekwencji za ten czyn. Dodano również art. 197 § 5 *kk*, w związku z którym odpowiedzialność karna nieletniego pojawiła się w przypadku kiedy następstwem czynu jest śmierć człowieka. Jest to najsurowsza ze wszystkich odmian przestępstwa zgwałcenia z uwagi na zejście śmiertelne ofiary pozostające w związku przyczynowym ze zgwałceniem. Czas jej zgonu może być nawet dość odległy od zgwałcenia, byleby pozostawał z tym czynem w związku. Cechą tej odmiany zgwałcenia jest mieszana strona

¹⁰ Zob. art. 10 § 2, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, op. cit.

podmiotowa – umyślna co do zgwałcenia i nieumyślna co do następstwa w postaci przerwania funkcji życiowych osoby zgwałconej lub którą usiłowano zgwałcić¹¹.

Nowelizacja umożliwia również karanie (na zasadach określonych w *kk*) nieletniego, który po ukończeniu 14 lat, a przed ukończeniem 15 roku życia popełni czyn zabroniony. Ustawodawca rozszerzył ustawę o art. 10 § 2a *kk*, który wskazuje, że jeżeli nieletni po ukończeniu 14 roku życia, a przed ukończeniem lat 15, dopuszcza się czynu zabronionego określonego w art. 148 § 2 *kk* (zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem, w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem, w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie, z użyciem materiałów wybuchowych) lub § 3 (zabicie jednym czynem więcej niż jednej osoby lub wcześniejsze prawomocnie skazany za zabójstwo oraz zabójstwo funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego) może odpowiadać na zasadach określonych w omawianej regulacji, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają oraz zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że stosowanie środków wychowawczych lub poprawczych nie jest w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego. Warunkiem tej odpowiedzialności jest dopuszczenie się takiego czynu po ukończeniu 14 lat, a przed ukończeniem 15 lat. Jeżeli sprawca podejmie zachowanie opisane w art. 148 § 2 lub 3 *kk* po ukończeniu 14 roku życia (np. w wieku 14 lat 11 miesięcy 30 dni), a zakończy je po ukończeniu 15 roku życia, to ocena takiego czynu winna odbywać się według art. 10 § 2 *kk*¹².

Kary i środki karne – kluczowe zmiany

Przepisy nowelizacji ustawy zawierają modyfikację katalogu kar. Podwyższona zostanie z 15 do 30 lat górna granica kary pozbawienia wolności. Nowy przepis wskazuje, że kara pozbawienia wolności trwa najkrócej miesiąc, najdłużej 30 lat i wymierza się ją w miesiącach i latach¹³.

¹¹ V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny*. Komentarz, wyd. 4, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2023.

¹² Ibidem.

¹³ Szerzej: art. 37, Ustawa z dnia z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, op. cit.

Usunięta z katalogu kar została natomiast kara 25 lat pozbawienia wolności. Oceniając przedmiotową zmianę można powiedzieć, że rezygnacja ze szczególnego charakteru kary 25 lat pozbawienia wolności jako kary osobnego rodzaju może przyczynić się do zwiększenia liczby osób pozbawionych wolności, odbywających kary długoterminowe. Konsekwencją powyższego może być to nie lada wyzwanie dla możliwości sprawnego funkcjonowania systemu penitencjarnego. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że wraz z propozycją podwyższenia górnej granicy kary pozbawienia wolności do 30 lat wprowadzono wydatne zwiększenie liczby przestępstw, w których taka kara występuje w ustawowym zagrożeniu. Wskazania wymaga również, że rezygnacja z kary 25 lat pozbawienia wolności jako kary osobnego rodzaju, spowoduje brak kary pośredniej między tzw. zwyczajną terminową karą pozbawienia wolności do 30 lat a karą o najwyższym wymiarze, tj. karą dożywotniego pozbawienia wolności, w konsekwencji czego nastąpi daleko idące zbliżenie kary 30 lat pozbawienia wolności do kary dożywotniego pozbawienia wolności¹⁴. Nie bez racji, w ocenie Mirosławy Melezini, zauważa Piotr Girdwoyń w przedłożonej RPO Opinii, że „podnoszenie sankcji spowoduje z pewnością jej inflację, tj. spadek znaczenia ustawowego zagrożenia karą, a w konsekwencji 30, 40, a nawet 50 czy 100 lat pozbawienia wolności dla sprawcy pięćdziesięcioletniego ma analogiczne znaczenie”¹⁵.

W przypadku kary grzywny dodano art. 33 § 1a *kk*, stanowiący o tym, że jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, a przestępstwo jest zagrożone zarówno grzywną, jak i karą pozbawienia wolności, grzywnę wymierza się w wysokości nie niższej od:

- 1) 50 stawek – w przypadku czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku;
- 2) 100 stawek – w przypadku czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 2 lat;
- 3) 150 stawek – w przypadku czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności przekraczającą 2 lata.

¹⁴ Por. M. Melezini, *Wokół propozycji zmiany górnej granicy kary pozbawienia wolności oraz rezygnacji z kary 25 lat pozbawienia wolności*, IUS NOVUM 3/2023.

¹⁵ Szerzej: P. Girdwoyń, Stanowisko dla Rzecznika Praw Obywatelskich w związku z uchwaleniem nowelizacji prawa karnego, <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/zmiany-wprawie-karnym-2019-opinie-ekspertow-i-rpo> [stan na dzień: 20.10.2019].

Powyższy przepis stosuje się również do kary grzywny wymierzanej obok kary pozbawienia wolności, co jest nowym zapisem w znowelizowanej ustawie.

W przypadku kary ograniczenia wolności dodano art. 34 § 1aa *kk*, którego treść stanowi, że jeżeli przestępstwo zagrożone jest zarówno karą ograniczenia wolności, jak i karą pozbawienia wolności, karę ograniczenia wolności wymierza się w wysokości nie niższej od:

- 1) 2 miesięcy – w przypadku czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku;
- 2) 3 miesięcy – w przypadku czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 2 lat;
- 3) 4 miesięcy – w przypadku czynu zagrożonego karą pozbawienia wolności przekraczającą 2 lata.

Nowe brzmienie uzyskał także art. 37a § 1 *kk*, w którym ustawodawca wskazał, że jeżeli przestępstwo jest zagrożone tylko karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat, a wymierzona za nie kara pozbawienia wolności nie byłaby surowsza od roku, sąd może zamiast tej kary orzec karę ograniczenia wolności nie niższą od 4 miesięcy (poprzednio od 3 miesięcy) albo grzywnę nie niższą od 150 stawek dziennych (poprzednio od 100 stawek dziennych), w szczególności jeżeli równocześnie orzeka środek karny, środek kompensacyjny lub przepadek.

W treści art. 39 *kk* dodano nowy środek karny, którym jest degradacja. Obejmuje ona utratę posiadanego stopnia wojskowego i powrót do stopnia szeregowego. W konsekwencji sąd może orzec degradację w razie skazania za przestępstwo umyślne, jeżeli rodzaj czynu, sposób i okoliczności jego popełnienia pozwalają przyjąć, że sprawca utracił właściwości wymagane do posiadania danego stopnia wojskowego. Ponadto sąd może orzec degradację wobec osoby, która w czasie popełnienia czynu była żołnierzem, żołnierzem rezerwy lub żołnierzem w stanie spoczynku.

Zgodnie z art. 328 *kk* „sąd może orzec degradację tylko wobec osoby, która w chwili popełnienia czynu zabronionego była żołnierzem, chociażby przestała nim być w chwili orzekania”. Nie byłoby więc możliwe orzekanie tego środka karnego wobec żołnierzy rezerwy oraz żołnierzy w stanie spoczynku, jeżeli w czasie czynu nie byli żołnierzami (w służbie czynnej). Według ustawodawcy było to rozwiązanie błędne, gdyż pozbawienie posiadanego stopnia wojskowego osobie, która po zakończeniu służby wojskowej sprzeniewierzyła się obowiązującej ją nadal przysiędze wojskowej i wspomnianą lojalność złamała, jest w sposób oczywisty

sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Oznaczać to bowiem mogło bierną akceptację przez państwo rażącego i jawnego przekraczania norm prawnych przez osobę, która powinna charakteryzować się szczególnie prawością i uczciwością. O ile po przeniesieniu do rezerwy lub w stan spoczynku kwestia umiejętności fachowych traci rację bytu z uwagi na zaprzestanie wykonywania zawodu, o tyle kwalifikacje etyczno-moralne nie przestają mieć znaczenia¹⁶.

Nowym rozwiązaniem jest również przyjęta przez ustawodawcę treść zapisu art. 41a § 1a *kk* określającego, że na wniosek pokrzywdzonego sąd orzeka zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, w razie skazania za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej lub obyczajności. Zakaz lub nakaz może być połączony z obowiązkiem zgłaszania się do Policji lub innego wyznaczonego organu w określonych odstępach czasu, a zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego – również kontrolowany w systemie dozoru elektronicznego.

Ustawodawca poprzez dodanie art. 41a § 6 *kk* zdefiniował również, że zakaz kontaktowania się z określoną osobą, który obejmuje wszelkie czynności związane z próbą nawiązania kontaktu z osobą chronioną, w tym podejmowane przez skazanego za pośrednictwem innej osoby lub z wykorzystaniem sieci teleinformatycznej.

Przepadek pojazdów mechanicznych – nowa regulacja w polskim systemie prawnym

Istotne obostrzenie sankcji dotyczyć będzie między innymi nietrzeźwych sprawców przestępstw określonych w art. 173 § 1 *kk* (sprowadzenie katastrofy w ruchu lądowym), art. 174 *kk* (sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa katastrofy w ruchu lądowym) oraz w art. 177 § 1 *kk* (spowodowanie wypadku, wskutek którego doszło do naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia innej osoby). W takich

¹⁶ Szerzej: Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2024, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024>, [stan na dzień 30.08.2023 roku].

przypadkach ustawa reguluje obligatoryjny przepadek pojazdu mechanicznego prowadzonego przez sprawcę przestępstwa w ruchu lądowym albo równowartości takiego pojazdu.

Orzeczenie przepadku dotyczy pojazdu prowadzonego przez sprawcę w ruchu lądowym. Nie jest zatem dopuszczalne w odniesieniu do sprawcy, który uczestniczył w ruchu nie prowadząc pojazdu ani w odniesieniu do sprawców, którzy prowadzili pojazd w ruchu innym niż lądowy, np. wodnym¹⁷.

Jeżeli orzeczenie przepadku pojazdu mechanicznego z uwagi na jego zbycie, utratę, zniszczenie lub znaczne uszkodzenie jest niemożliwe lub niecelowe, albo jeżeli pojazd w czasie popełnienia przestępstwa nie stanowił wyłącznej własności sprawcy, zamiast przepadku pojazdu mechanicznego orzeka się przepadek równowartości pojazdu. Za równowartość pojazdu uznaje się wartość pojazdu określoną w polisie ubezpieczeniowej na rok, w którym popełniono przestępstwo, a w razie braku polisy – średnią wartość rynkową pojazdu odpowiadającego, przy uwzględnieniu marki, modelu, roku produkcji, typu nadwozia, rodzaju napędu i silnika, pojemności lub mocy silnika oraz przybliżonego przebiegu, pojazdowi prowadzonemu przez sprawcę, ustaloną na podstawie dostępnych danych, bez powoływania w tym celu biegłego. Przepadku pojazdu mechanicznego lub jego równowartości nie orzeka się, jeżeli sprawca prowadził niestanowiący jego własności pojazd mechaniczny wykonując czynności zawodowe lub służbowe polegające na prowadzeniu pojazdu na rzecz pracodawcy. W takim wypadku sąd orzeka nawiązkę w wysokości co najmniej 5000 zł na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej¹⁸. Przepis budzi poważne wątpliwości kryminalnopolityczne. Przepadkowi podlega pojazd (lub równowartość pojazdu), którym poruszał się sprawca. Wysokość dolegliwości majątkowej nie jest uzależniona od wagi czynu, a od wartości pojazdu, która może być bardzo zróżnicowana, co nie znajduje uzasadnienia kryminalnopolitycznego¹⁹.

¹⁷ M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny*. Komentarz, wyd. 11, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2023.

¹⁸ Zob. art. 44b, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, op. cit.

¹⁹ M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny*. Komentarz, op. cit.

Zmiany w zakresie środków probacyjnych

Nowelizacją ustawodawca objął również obszar środków probacyjnych. Wprowadzono możliwość orzeczenia przez sąd zakazu warunkowego zwolnienia wobec osoby skazanej na karę dożywotniego pozbawienia wolności²⁰ za czyn popełniony przez niego po prawomocnym skazaniu za przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu, wolności, wolności seksualnej, bezpieczeństwu powszechnemu lub za przestępstwo o charakterze terrorystycznym na karę dożywotniego pozbawienia wolności albo karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 20 lat. Sąd według noweli może orzec taki zakaz jeżeli charakter i okoliczności czynu oraz właściwości osobiste sprawcy wskazują, iż jego pozostawanie na wolności spowoduje trwałe niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, wolności lub wolności seksualnej innych osób²¹.

O możliwości wyłączenia warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary dożywotniego pozbawienia wolności będzie decydować negatywna prognoza społeczno-kryminologiczna, tj. prognoza co do funkcjonowania skazanego w warunkach wolnościowych, nie zaś prognoza penitencjarna, tj. odnosząca się do dalszego funkcjonowania skazanego w zakładzie karnym. Orzeczenie zakazu warunkowego przedterminowego zwolnienia ma na celu skuteczną ochronę społeczeństwa przed szczególnie brutalnymi przestępstwami popełnianymi przez osoby, które w przeszłości już się takich czynów dopuściły, a w ocenie sądu zachodzi wysokie prawdopodobieństwo, że dopuszczą się ich ponownie. Takie rozwiązanie powinno zatem znaleźć zastosowanie wobec najbardziej niebezpiecznych sprawców, w przypadku których zarówno względy sprawiedliwościowe, jak i prewencyjne przemawiają przeciwko warunkowemu przedterminowemu zwolnieniu. W odniesieniu do takich przypadków priorytetowe znaczenie ma aspekt eliminacyjny kary pozbawienia wolności²².

²⁰ Szerzej: art. 77, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, op. cit.

²¹ Szerzej: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-podpisal-nowelizacje-kodeksu-karnego,619445>, [stan na dzień 30.08.2023 roku].

²² Szerzej: uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2024, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024>, [stan na dzień 30.08.2023 roku].

Wybrane zmiany w zakresie przedawnienia i wymiaru kary za poszczególne przestępstwa w części szczególnej Kodeksu karnego

Katalog regulacji dotyczących przedawnienia²³ został poszerzony o przestępstwa, które nie ulegają przedawnieniu. Nowe brzmienie uzyskał art. 105 *kk*, w którym dodano, że przepisów dotyczących przedawnienia nie stosuje się także do przestępstw określonych w art. 197 § 4 *kk* (zgwałcenie wobec małoletniego poniżej lat 15 lub działanie ze szczególnym okrucieństwem lub kiedy następstwem tego czynu jest ciężki uszczerbek na zdrowiu) lub § 5 (następstwo w postaci śmierci człowieka), popełnionych na szkodę małoletniego poniżej 15 lat, a także jeżeli sprawca działał ze szczególnym okrucieństwem. Dodano ponadto przepis określający, że nie przedawniają się przestępstwa określone w art. 148 § 2 pkt 2 *kk* (w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem) lub § 3 (zabicie jednym czynem więcej niż jednej osoby lub wcześniejsze prawomocnie skazany za zabójstwo oraz zabójstwo funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego), popełnionych w związku ze zgwałceniem małoletniego poniżej 15 lat lub w związku ze zgwałceniem ze szczególnym okrucieństwem. Znowelizowany art. 105 *kk* wskazuje również, że nie ulegają przedawnieniu przestępstwa określone w art. 156 § 1 *kk* (spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia, innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej albo znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zszpecenia lub zniekształcenia ciała, wycięcia, infibulacji lub innego trwałego i istotnego okaleczenia żeńskiego narządu płciowego) i art. 197 § 4 *kk* w związku z art. 11 § 2 *kk* (jeżeli czyn wyczerpuje znamiona określone w dwóch albo więcej przepisach ustawy karnej, sąd skazuje za jedno przestępstwo na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów).

²³ Szerzej: art. 101 – 105 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, op. cit.

W zakresie przedawnienia przestępstw ustawodawca przyjął wydłużenie okresu przedawnienia zabójstwa z 30 do 40 lat²⁴ oraz zmianę w zakresie przedawnienia przestępstw określonych w rozdziale XXV *kk* popełnionych na szkodę małoletniego lub gdy treści pornograficzne obejmują małoletniego²⁵. W skutek nowelizacji przedawnienie nie będzie mogło nastąpić przed ukończeniem przez małoletniego 40 roku życia (dotychczas 30 roku życia). Według Radosława Krajewskiego zmianę tę ocenić należy pozytywnie, jako będącą kolejnym krokiem ustawodawcy w kierunku zwiększenia ochrony małoletnich przed przestępstwami seksualnymi. Oczywiście można przyjąć, że dotychczas obowiązująca formuła nieprzedawnienia do ukończenia przez pokrzywdzonego 30 roku życia była wystarczająca, ale nie sposób przyjąć, że ta do 40 roku życia nie jest właściwsza. Wszak rozszerza ona perspektywę do namysłu pokrzywdzonego, co do jego woli ujawnienia organom ścigania przestępstwa seksualnego lub przestępstw seksualnych, którego lub których ofiarą stał się on będąc małoletnim²⁶.

Atencji wymaga kwestia wydłużenia terminu przedawnienia, jak i nieprzedawnienia niektórych z tych przestępstw, a które generują kwestie intertemporalne²⁷. Niezmiennie na stanowisku pozostają Andrzej Zoll i Szymon Tarapata, którzy twierdzą, że jeżeli w momencie wejścia w życie znowelizowanych w tym zakresie przepisów przedawnienie karalności przestępstwa seksualnego z pokrzywdzeniem małoletniego jeszcze nie nastąpiło, to sprawca podlega karze. Nastąpienie w przyszłości takiego przedawnienia, według przywołanych autorów nie jest bowiem dla sprawy przestępstwa ekspektatywą i z terminu przedawnienia, dopóki ono nie nastąpi, nie wynikają dla sprawcy żadne prawa. Wskazania wymaga również kwestia, gdy przed wejściem w życie regulacji wydłużających okres przedawnienia albo wprowadzających jego brak nastąpiło już przedawnienie na podstawie poprzednio obowiązujących przepisów, to nowa ustawa nie może zmienić sytuacji sprawcy na jego niekorzyść²⁸.

²⁴ Zob. art. 101, Ustawa z dnia z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, op. cit.

²⁵ Szerzej: art. 101 § 4, op. cit.

²⁶ R. Krajewski, *Przedawnienie karalności przestępstw seksualnych popełnionych na szkodę małoletnich*, *Probacja*, nr 2/2023, str. 22.

²⁷ R. Krajewski, *Przedawnienie karalności przestępstw seksualnych popełnionych na szkodę małoletnich*, str. 24, op. cit.

²⁸ A. Zoll, S. Tarapata, *Przedawnienie*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*. Komentarz do art. 53-116, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 809-811.

Znowelizowana ustawa zwiększa także ochronę prawnokarną dla przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, o których mowa w rozdziale XXV *kk*²⁹, popełnionych na szkodę małoletniego poniżej 15 lat poprzez rozszerzenie znamion czynów zabronionych lub zwiększenie sankcji karnej.

Ustawodawca w nowelizacji *kk* spenalizował nowe typy przestępstw. Pojawiło się między innymi przestępstwo dotyczące przyjęcia zlecenia zabójstwa³⁰ oraz regulacja wskazująca odpowiedzialność karną (pozbawienie wolności od roku do lat 10) w sytuacji, gdy sprawca w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, groźbą rozgłoszenia dotyczącej innej osoby lub osoby dla niej najbliższej wiadomości uwłaczającej czci lub istotnie naruszającej prywatność lub zarzutu, który może poniżyć w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego dla danego stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności, doprowadza inną osobę do rozporządzenia mieniem własnym lub cudzym albo do zaprzestania lub ograniczenia działalności gospodarczej³¹.

Zakończenie

Od dawna w nauce prawa karnego podnosi się, że lepiej jest zapobiegać przestępstwom niż za nie karać. Na tym polega główny cel każdego dobrego prawodawstwa. Prawo karne pełni więc także funkcję zapobiegawczą, wychodząc z założenia, że jest zdolne wpływać na zachowania ludzi. Funkcja zapobiegawcza prawa karnego realizowana jest na etapie ustawowego zagrożenia karą, orzekania i wykonania kary. Samo zagrożenie sankcją pełni już funkcję prewencyjną, ale gdyby nie było egzekwowane, nikt by się nie obawiał ukarania³².

Niezwykle istotne w aspekcie odpowiedzialności karnej jest również zachowanie zasady humanitaryzmu, zgodnie z którą kary oraz inne środki przewidziane w *kk* stosuje się w szczególności z poszanowaniem godności człowieka. Oznacza to, że każdy człowiek niezależnie od sytuacji powinien być traktowany z szacunkiem i poszanowaniem jego przyrodzonej i niezbywalnej godności. Zasada ta zakłada minimalizację dolegliwości,

²⁹ Zob. art. 197 – 204, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny*, op. cit.

³⁰ Zob. art. 148a, op. cit.

³¹ Zob. art. 282, op. cit.

³² K. Wiak (red.), *Prawo karne*, wyd.4, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2020, s. 3.

przede wszystkim w zakresie kar oraz innych środków stosowanych na podstawie *kk*³³.

Znowelizowana ustawa ma zarówno grono zwolenników jak i przeciwników. Należy wyrazić nadzieję, że zwiększenie ustawowego wymiaru kary i wprowadzenie większego rygoru karalności do systemu prawnego, będzie miało w konsekwencji walor prewencyjny i będzie odstraszało potencjalnych przestępców od popełniania czynów zabronionych.

³³ Szerzej: B. Namysłowska-Gabrysiak, J. Berg, *Prawo karne – część ogólna*, wyd. 6, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019.

Bibliografia

- Gardocki L., *Prawo karne*, wyd.22, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021.
- Konarska-Wrzesek V. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 4, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2023.
- Krajewski R., *Przedawnienie karalności przestępstw seksualnych popełnionych na szkodę małoletnich*, *Probacja*, nr 2/2023.
- Melezini M., *Wokół propozycji zmiany górnej granicy kary pozbawienia wolności oraz rezygnacji z kary 25 lat pozbawienia wolności*, *IUS NOVUM* 3/2023.
- Młynarczyk Z., *Falszywe zeznania w polskim prawie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1971.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 11, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2023.
- Namysłowska-Gabrysiak B., Berg J., *Prawo karne – część ogólna*, wyd. 6, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Wiak W. (red.), *Prawo karne*, wyd.4, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Zoll A., Tarapata S., *Przedawnienie*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, (Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm.).

Źródła internetowe:

<https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-podpisal-nowelizacje-kodeksu-karnego>, 619445, [stan na dzień 30.08.2023 roku].

<https://www.rpo.gov.pl/pl/content/zmiany-wprawie-karnym-2019-opinie-ekspertow-i-rpo> [stan na dzień: 20.10.2019].

<https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/druk.xsp?nr=2024>, [stan na dzień 30.08.2023 roku].

